

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра міжнародної економіки та світового господарства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

А.В. Пантелеймонов

«_____» _____ 2018 р.

Робоча програма навчальної дисципліни
регіональна економіка

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знань 05 "Соціальні та поведінкові науки"
(шифр і назва)
спеціальність 051 "Економіка"
(шифр і назва)
освітня програма Міжнародна економіка
(шифр і назва)
спеціалізація Міжнародна економіка
(шифр і назва)
вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет економічний

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

«22» червня 2018 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Кім Тетяна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства

Програму схвалено на засіданні кафедри міжнародної економіки та світового
господарства

Протокол від «11» червня 2018 року № 9

Завідувач кафедри міжнародної економіки та світового господарства

_____ Задорожний Г.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією економічного факультету

Протокол від «21» червня 2018 року № 9

Голова методичної комісії економічного факультету

_____ Євтушенко В.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Регіональна економіка” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності (напряму) 051 “ Економіка”

спеціалізації Міжнародна економіка

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни - здобути систему знань з теорії регіонального розвитку національної та глобальної економіки, на основі аналізу потенціалу розвитку і галузевої структури економіки та виявлення тенденцій розвитку регіонів України і мегарегіонів світу сформувати аналітичні та оптимізаційні компетенції студентів, які необхідні в професійній діяльності за спеціальністю «міжнародна економіка».

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: сприяти розумінню сутності й значення розвитку регіональних економічних систем у сучасних умовах глобалізації світової економіки, а також місця і ролі курсу в системі знань міжнародно-економічного напряму; розглянути теорію та досвід розміщення продуктивних сил (РПС), закони і закономірності формування економіки регіонів; на основі вивчення факторів РПС та методології оцінки їх впливу сформувати навички аналізу потенціалу регіонального розвитку, виявлення основних тенденцій та оптимізації регіональної політики; сприяти засвоєнню методології системного та структурного аналізу через вивчення регіональних систем та аналіз галузевої структури економік регіонів; сприяти формуванню екологічного мислення економіста-міжнародника; ознайомити студентів, які самостійно вивчають курс “регіональна економіка”, з його основними завданнями і змістом, а також з літературою з теорії та практики регулювання регіонального розвитку.

1.3. Кількість кредитів 10

1.4. Загальна кількість годин 300

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1,2-й	1,2-й
Лекції	
64	20 год.
Практичні, семінарські заняття	
64	-
Самостійна робота	
92	200 год.
Індивідуальні завдання	
80 год.	80 год.

1.6. Заплановані результати навчання: студенти мають засвоїти основні поняття і категорії дисципліни, розуміти структуру та суб'єкти регіональної економіки, знати теорії розміщення продуктивних сил, закони і закономірності формування регіонального економічного простору, принципи регіональної політики та інституційно-законодавчу базу регулювання регіонального розвитку, фактори РПС та засоби і способи вимірювання ступеню їх впливу на регіональний розвиток. Володіти інструментами та методами аналізу та оцінки ресурсного потенціалу регіонів національної економіки України та міжнародних регіональних утворень у світі. виявляти й оцінювати тенденції регіонального розвитку та розробляти напрями його регулювання. Аналізувати та оптимізувати засади національної та міждержавної (інтеграційної, міжнародної) регіональної політики.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Методологічні основи дослідження регіонального розвитку та регіональний аналіз господарства України

Тема 1. Основні поняття, категорії та теорії розміщення продуктивних сил.

Поняття регіону, регіоналізації, продуктивних сил, розміщення продуктивних сил (РПС), регіональної економіки. Теорії РПС. Фактори виробництва: показники та одиниці вимірювання. Методологія регіонального аналізу. Комплексна оцінка потенціалу регіонального розвитку.

Тема 2. Регіональна політика держави

Закони і закономірності формування економічного простору регіону. Принципи регіональної політики, її стратегія, структура, інструменти і методи. Особливості регіональної політики України.

Тема 3. Господарський комплекс України: ресурсний потенціал.

Природно-ресурсний потенціал України: мінеральні, земельні, водні, біологічні (флора і фауна), рекреаційні ресурси. Людський потенціал України: демографічна ситуація, структура населення за трудоспроможністю, кваліфікацією. Зайнятість і безробіття. Виробничий потенціал України: динаміка і структура основних фондів. Освітньо-науковий потенціал України. Технологічний потенціал України. Інвестиційний потенціал.

Тема 4. Господарський комплекс України: динаміка і галузева структура.

Зростання ВВП і розвиток виробництва: тенденції та фактори. Реструктуризація виробництва України. Промисловість України: тенденції, перспективи, галузева структура. АПК України: тенденції, перспективи, галузева структура. Сфера послуг України: фактори, структура, динаміка.

Тема 5. Регіони України: аналіз потенціалу та тенденції соціально-економічного розвитку.

Характеристика потенціалу національного господарства України: ресурсний потенціал, галузева структура, регіони, тенденції і фактори регіонального розвитку. Особливості регіональної політики.

Розділ 2. Регіональний аналіз світової економіки

Тема 1. Характеристика потенціалу світового господарства.

Ресурсний потенціал: природні, людські, виробничо-технологічні, освітньо-наукові, фінансово-інвестиційні ресурси. Особливості розподілу ресурсного потенціалу у світі. Ресурсозабезпеченість як фактор регіонального розвитку: лідери та аутсайтери за ресурсозабезпеченістю, виробництвом та соціально-економічним розвитком.

Тема 2. Галузева структура світової економіки.

Енергетика регіонів світу: структура ТЕБ, виробництво та споживання енергії. Фактори і перспективи розвитку енергетики в світі. Загальна характеристика агропромислового комплексу мегарегіонів світу: фактори, тенденції, структура. «Зелена революція»: досвід і досягнення. Концентрація і капіталізація сільськогосподарського

виробництва. Регілювання розвитку АПК у світі. Загальна характеристика промисловості мегарегіонів світу: фактори, тенденції, структура. Розвиток технологій як фактор регіонального розвитку. Загальна характеристика сфери послуг мегарегіонів світу. Лідери та аутсайди світу за динамікою і структурою виробництва.

Тема 3. Тенденції і фактори регіонального розвитку в світі.

Типологія країн світу. Мегарегіони світу, фактори, потенціал та особливості їх розвитку. Особливості розвитку європейських регіонів: західна, східна, північна, південна частини. Особливості розвитку азійських регіонів: західна, східна, центральна, південна Азія. Особливості розвитку американських регіонів: північного, центрального та південного. Регіони Африки. Австралія та Океанія.

Розділ 3. Основи екології.

Тема 4. Екологічні ефекти і наслідки економічної діяльності людини. Концепція сталого розвитку.

Основні поняття і категорії екології. Екологічні наслідки економічної діяльності. Передумови екологізації світової економіки. Сталий розвиток: концепція та засоби її втілення. Кіотський протокол. Захист лісів. Контроль за використанням водних і земельних ресурсів. Екологія міст.

Тема 5. Інституції, інструменти і методи регулювання сталого розвитку в світі.

Пріоритети економічної політики у контексті сталого розвитку. Екологічна безпека. Екологічна політика: стратегія, методи, інструменти. Інституційні основи регулювання екологічності господарської діяльності: міжнародний, регіональний, державний рівні. Офіційні та громадські установи. Інституції та законодавства.

Тема 6. Екологічна політика України.

Стратегія, інституційна структура, законодавство. Національний план екологізації економіки України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усь ого	у тому числі				усь ого	у тому числі			
		л	п	інд	с.р.		л	п	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Методологічні основи дослідження регіонального розвитку та регіональний аналіз господарства України (1 семестр)										
Тема 1. Основні поняття, категорії та теорії розміщення продуктивних сил.	12	4	2	-	6	150	10	-	-	20
Тема 2. Регіональна політика держави.	6	4	2	-	-				-	10
Тема 3. Господарський комплекс України: ресурсний потенціал	34	10	4	-	20				-	20
Тема 4. Господарський комплекс України: динаміка і галузева структура	32	8	4	-	20				-	30
Тема 5. Регіони України: аналіз потенціалу та тенденції соціально-економічного розвитку.	66	6	20	40	-				40	20

Разом за розділом 1	150	32	32	40	46	150	10	-	40	100
Разом за семестром 1	150	32	32	40	46	150	10	-	40	100
Розділ 2. Регіональний аналіз світової економіки (2 семестр)										
Тема 1. Характеристика потенціалу світового господарства.	28	8	4	-	16	127	7	-	-	20
Тема 2. Галузева структура світової економіки.	30	8	4	-	18				-	40
Тема 3. Тенденції і фактори регіонального розвитку в світі.	66	8	18	40	-				40	20
Разом за розділом 2	124	24	26	40	34	127	7	-	40	80
Розділ 3. Основи екології (2 семестр)										
Тема 4. Екологічні ефекти і наслідки економічної діяльності людини. Концепція сталого розвитку.	11	3	2	-	6	23	3	-	-	8
Тема 5. Інституції, інструменти і методи регулювання сталого розвитку в світі.	9	3	2	-	4				-	6
Тема 3. Екологічна політика України.	6	2	2	-	2				-	6
Разом за розділом 3	26	8	6	-	12	23	3	-	-	20
Разом за семестром 2	150	32	32	40	46	150	10	-	40	100
Усього годин	300	64	64	80	92	300	20	-	40	240

4. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні поняття, категорії та теорії розміщення продуктивних сил.	2
2	Регіональна політика держави.	2
3	Господарський комплекс України: ресурсний потенціал.	4
4	Господарський комплекс України: динаміка і галузева структура.	4
5	Регіони України: аналіз потенціалу та тенденції соціально-економічного розвитку.	20
6	Характеристика потенціалу світового господарства.	4
7	Галузева структура світової економіки.	4
8	Тенденції і фактори регіонального розвитку в світі.	18
9	Екологічні ефекти і наслідки економічної діяльності людини. Концепція сталого розвитку.	2
10	Інституції, інструменти і методи регулювання сталого розвитку в світі.	2
11	Екологічна політика України.	2
	Разом	64

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Самостійне вивчення сучасних тенденцій реструктуризації економіки України у зв'язку з переорієнтацією на ринки Європейського союзу у рамках теми 4: «Господарський комплекс України: динаміка і галузева структура» (розділ 1).	30
2	Проведення регіонального аналізу однієї з областей України (за вибором студента) у рамках теми 5. «Регіони України: аналіз потенціалу та тенденції соціально-економічного розвитку».	25
3	Проведення регіонального аналізу одного з мегарегіонів світу (за вибором студента) у рамках теми 3: «Тенденції і фактори регіонального розвитку в світі» (розділ 2).	25
4	Ознайомитися з діяльністю вітчизняних та міжнародних організацій з охорони та раціонального використання природних ресурсів у рамках теми 2: «Інституції, інструменти і методи регулювання сталого розвитку в світі» (розділ 3).	12
	Разом	92

6. Індивідуальні завдання

№ з/п	Види, зміст індивідуального завдання	Кількість годин
1	За результатами проведення регіонального аналізу однієї з областей України (за вибором студента) у рамках теми 5. «Регіони України: аналіз потенціалу та тенденції соціально-економічного розвитку» оформити мультимедійну презентацію та виступити з доповіддю на практичному занятті (розділ 1).	40
2	За результатами проведення регіонального аналізу одного з мегарегіонів світу (за вибором студента) у рамках теми 3: «Тенденції і фактори регіонального розвитку в світі» (розділ 2) оформити мультимедійну презентацію та виступити з доповіддю на практичному занятті.	40
	Разом	80

7. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять. Загальна кількість балів за успішне виконання завдань - 60%. До них включаються по 40 балів за поточний контроль знань, отриманих за результати самостійної роботи та по 20 балів за поточний контроль знань, отриманих протягом семестрового вивчення дисципліни.

Поточний контроль здійснюється відповідно до конкретних цілей у вигляді:

- опитування,
- підготовки доповідей та презентації,
- виконання письмової контрольної роботи, яка охоплює увесь матеріал курсу.

Письмова контрольна робота передбачає застосування таких засобів діагностики рівня підготовки студентів:

- тестові завдання,
- відкриті питання.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення письмового заліку у першому семестрі та іспиту в другому семестрі. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових (екзаменаційних) завдань - 40%.

Час виконання відповідно - 45 та 90 хвилин

Критерії оцінювання письмових відповідей на заліку:

Творче питання - 10%

Тести - 30%

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового
екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Залік /іспит	Сума		
Розділ 1 (1 семестр)				Розділ 2 (2 семестр)			Розділ 3 (2 семестр)			Контроль на робота			Разом	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11				
8	4	8	8	12							20	60	40	100
					8	8	12	4	4	4	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для заліку	Оцінка для іспиту
90 – 100	зараховано	відмінно
70-89		добре
50-69		задовільно
1-49	не зараховано	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Регіональна економіка та природокористування : навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. : рек. МОНУ / А. П. Голіков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз; за ред. А. П. Голікова. -2-ге вид. - Київ : Центр учбової літератури, 2011. - 352 с.

2. Голіков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Регіональна економіка та природокористування / за ред. Голікова А.П.: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 352 с.

3. Регіональна економіка та екологія: навч. посіб. / Аветисян К.П., Бескровна Л.О., Сакун Г.О. –Одеса: ОНАЗ ім. О.С.Попова. –212с. / Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_210_52746307.pdf

4. Манів, З.О. Регіональна економіка: навч. Посіб. / З.О. Манів. – К.: Ліра-К, 2015. – 576 с.

5. Манів, З. О. Регіональна економіка: навчальний посібник : рек. МОНУ / З. О. Манів, І. М. Луцький, С. З. Манів. - Львів : Магнолія 2006, 2011. -639 с. / Електронний ресурс. Режим доступу: http://library.zntu.edu.ua/virtual_exhibition/regiona_economy.pdf
6. Мартусенко І.В., Погріщук Б.В. Регіональна економіка: підручник / І.В. Мартусенко, Б.В. Погріщук. – Тернопіль: Крок. – 2015. – 626 с.
7. Регіональна економіка : підручник : затв. МОНУ / Є. П. Качан, Г. П. Баб'як, Л. П. Запорожан[та ін.]; за ред. Є. П. Качана. -Київ : Знання, 2011. -670 с.
8. Шевчук, Л. Т. Регіональна економіка: навчальний посібник: рек. МОНУ / Л. Т. Шевчук. -Київ: Знання, 2011. -319 с.
9. Лишиленко, В. І. Регіональна економіка : підручник для студ. вищ. навч. закл. : затв. МОНУ / В. І. Лишиленко. -Київ : Центр учбової літератури, 2009. -384 с.
10. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / За ред. С. І. Дорогунцова. -2-ге вид., без змін. –Київ : КНЕУ, 2007. -992 с.
11. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; наук. редактор В. С. Кравців ; [наук. координатор С. Л. Шульц. – Львів, 2016. – 218 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)
12. Тараненко І. В. Регіональна економіка : навч. посіб. / І. В. Тараненко. – К.: Кондор, 2013. – 305 с.
13. Шеламова І. Д. Регіональна економіка: практикум : навч. посіб. / І. Д. Шеламова, К. І. Антонюк. – К. : Ліра-К, 2013. – 423 с.
14. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика : підручник / С.І. Іщук, О.В. Гладкий ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К. : Знання, 2013. — 447 с. — (Університетський підручник).
15. Регіональна економіка: Навч. посібн. 1 вид. / Г.М. Завадських. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 556 с.
16. Пепа Т.В., Чернюк Л.Г., Мазур Г.О. Макрорегіони в системі сталого просторового розвитку продуктивних сил України. – Вінниця : ТОВ Меркьюрі-Поділля». – 2013. – 332 с.
17. Дадашев Б. А. Регіональна економіка [текст] : навчальний посібник / Б. А. Дадашев, В. П. Гордієнко, В. В. Обливанцов. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 202 с.
18. Аванесова Н. Е. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка [Текст]: підручник / Н. Е. Аванесова ; Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури. - Харків : Щедра садиба плюс, 2015. - 223 с.

Допоміжна література

1. Ціхановська О.М. Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування промислових підприємств: колективна монографія / О.М. Ціхановська, В.І. Мельник, І.В. Мартусенко та ін. – Тернопіль: Крок, 2014. – 200 с.
2. Мартусенко І.В., Погріщук Б.В. Біоекономічні фактори розвитку АПК регіону / І.В. Мартусенко, Б.В. Погріщук. – Регіональна економіка. – 2016. – № 3 (81). – С. 98-106.
3. Мартусенко І.В. Напрямки екологізації економіки в Україні / І.В. Мартусенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 11. – С. 160-165. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-11-2016.pdf>
4. Мировое хозяйство и международные экономические отношения: учебное пособие / Под ред. А.П. Голикова. – Симферополь: СОНАТ, 2003. – 432 с.
5. Кім Т.І. Розвиток людського потенціалу – базовий чинник формування національних конкурентних переваг / Т.І. Кім; [Г.М. Коломієць, О.А. Шуба, Н.Г. Дуна, Т.І. Кім та ін.] / Національні конкурентні переваги: виклики тисячоліття. Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 194 с., с. 51-70.

6. Тютюннікова С.В., Кім Т.І. Основні підходи до скорочення безробіття в регіоні // Формування механізму регіонального управління в Україні: Матеріали наук.-практ. конференції 29 листопада 2001 р. – Х.: Вид-во ХарПІ УАДУ«Магістр», - 2002. – 240с. – С.13 - 16.
7. Кім Т.И. Методологические основы исследования региональной безработицы // Вчені записки: Науковий журнал. Серія «Наука та практика управління». Випуск 4(8). – Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів «Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку на пострадянському просторі» 18 квітня 2002 року. – Харків: Харківський інститут управління, 2002. – С.42-45.
8. Кім Т.И. Мировой рынок труда: подходы к определению и мегаструктура // Вісник технологічного університету Поділля №3, 2004 / Т.2 (61). – 226 с. – с. 194 – 198.
9. Кім Т.И., Ещенко Е. Кластеризация как фактор укрепления национальных конкурентных преимуществ / Національні конкурентні переваги: виклики тисячоліття: збірник наукових праць науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. - Харків: ХНУ, 2010. – 176 с. – с.100-105.
10. Кім Т.І. Розвиток людського потенціалу – базовий чинник формування національних конкурентних переваг / Т.І. Кім; [Г.М Коломієць, О.А. Шуба, Н.Г. Дуна, Т.І. Кім та ін.] / Національні конкурентні переваги: виклики тисячоліття: Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 194 с., с. 51-70
11. Кім Т.І., Голік О.В. Виробничий потенціал, структура зовнішньої торгівлі та перспективи модернізації економіки України в сучасних умовах / Т.І. Кім, О.В. Голік // Інституційні зміни глобальної господарської системи: Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 244 с., с. 85 - 92.
12. Кім Тетяна Іванівна, Беззубко Юлія Ігорівна. Нова Стратегія соціально-економічного розвитку Донецької області // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 28 жов. 2016 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. – 428 с. 66-67.
13. Кім Т.І., Кухар Е.І. Удосконалення системи трудової самореалізації молоді в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] / Т.І. Кім, Е.І. Кухар // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. - № 6 (11), 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eastemeurope-ebm.in.ua/11-2017-ukr>
14. Изард У. Методы регионального анализа. Введение в науку о регионах. М.: Прогресс, 1966. 659 с.
15. Казакова Н.А. Размещение производительных сил: Учебное пособие. – Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2006. – 137 с.
16. Чернецкий Ю.А. Мировая экономика. Курс лекцій / Ю.А. Чернецкий. – М.: Эксмо, 2007. – 400 с.
17. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія. Монографія. К., КНЕУ, 2008, 272 с.
18. Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие / Под ред. А.П. Голикова и др. – Симферополь, СОНАТ, 2003.
19. Світова економіка: Підручник. / А.С. Філіпенко, О.І.Рогач та ін. – К.: „Либідь”, 2007, 640 с.
20. Эндерс А., Квернер И. Экономика природных ресурсов, 2-е изд., СПб.: Питер, 2004. – 256 с.
21. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За редакцією С.І. Юрія, Є.В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Офіційні сайти:

1. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Державної статистики України
2. <http://www.un.org> – ООН
3. <http://unfccc.int> – Рамкова конвенція зі зміни клімату (анг.),
<http://www.un.org/russian/climatechange/background/unfccc.shtml> (рос.)
4. <http://www.weforum.org> – Всесвітнього Економічного Форуму
5. <http://www.who.int> – Всесвітня організація охорони здоров'я
6. <http://www.unesco.org> – ООН з питань освіти, науки і культури
7. <http://www.ilo.org> – Всесвітня організація праці
8. <http://lib.rus.ec/taxonomy/vocabulary/5> - Библиотека литературы на русском языке